

Sygn. akt II CSK 402/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 25 marca 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Henryk Pietrkowski (przewodniczący)

SSN Barbara Myszka (sprawozdawca)

SSN Bogumiła Ustjanicz

Protokolant Agnieszka Łuniewska

w sprawie z powództwa J. K.
przeciwko R. K.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na rozprawie
w Izbie Cywilnej w dniu 25 marca 2015 r.,
skargi kasacyjnej powoda
od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 30 grudnia 2013 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu
Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 29 maja 2013 r. Sąd Okręgowy w S. oddalił powództwo J. K. skierowane przeciwko R. K., jako członkowi zarządu spółki pod firmą „S.” sp. z o.o. w S., o zasądzenie kwoty 122 919,81 zł z odsetkami. Ustalił, że pozwany jest prezesem jednoosobowego zarządu spółki „S.”, prowadzącej działalność w zakresie robót ogólnobudowlanych oraz że wyrokiem z dnia 13 czerwca 2012 r., w sprawie .../12, Sąd Okręgowy w S. zasądził od wymienionej spółki na rzecz powoda kwotę 110 079,98 zł z odsetkami i kosztami procesu, a w dniu 18 lipca 2012 r. nadał temu wyrokowi klauzulę wykonalności. W dniu 19 lipca 2012 r. powód wystąpił z wnioskiem o wszczęcie egzekucji, wskazując, że wnosi o skierowanie jej do ruchomości i nieruchomości dłużnika, środków pieniężnych na rachunku bankowym oraz do oznaczonych wierzytelności.

Postanowieniem z dnia 22 sierpnia 2012 r. Sąd Rejonowy w S., przed którym wszczęto postępowanie o ogłoszenie upadłości spółki „S.” z możliwością zawarcia układu, zabezpieczył majątek dłużnika przez zawieszenie postępowania egzekucyjnego prowadzonego na podstawie wyroku Sądu Okręgowego w S. z dnia 13 czerwca 2012 r. w sprawie .../12. W tej sytuacji komornik, powołując się na bezskuteczność egzekucji, postanowieniem z dnia 10 września 2012 r. umorzył postępowanie egzekucyjne wszczęte na wniosek powoda. Postanowieniem z dnia 19 września 2012 r. Sąd Rejonowy ogłosił upadłość spółki „S.” z możliwością zawarcia układu, w związku z czym powód zgłosił swoją wierzytelność w celu jej zaspokojenia w tym postępowaniu.

Sąd Okręgowy uznał, że powód nie wykazał przesłanki bezskuteczności egzekucji, wynikającej z art. 299 § 1 k.s.h., przedłożył bowiem jedynie pierwszą stronę postanowienia o umorzeniu postępowania egzekucyjnego, zawierającą sentencję i początek uzasadnienia, podczas gdy w toku postępowania egzekucyjnego ustalono, że spółka „S.” figuruje w ewidencji osób ubezpieczonych i płatników składek, posiada rachunki bankowe oraz jest właścicielem kilku samochodów osobowych i ciężarowych. Powód nie uczynił zadość zobowiązaniu do przedłożenia pełnego odpisu odnośnego postanowienia, co spowodowało ujemne skutki procesowe, wyrażające się w przyjęciu, że powód nie wykazał bezskuteczności egzekucji wobec spółki. Brak bowiem podstaw do przyjęcia, że

pozostały majątek spółki „S.” nie pozwoliłby na uzyskanie zaspokojenia, tym bardziej że prowadzone było wobec niej postępowanie o ogłoszenie upadłości z możliwością zawarcia układu, a nie upadłości likwidacyjnej. Poza tym dopiero ukończenie lub umorzenie postępowania upadłościowego pozwoli określić, w jakim zakresie wierzyciel nie uzyskał zaspokojenia, a tym samym w jakim zakresie może ponosić odpowiedzialność członek zarządu na podstawie art. 299 § 1 k.s.h.

Wyrokiem z dnia 30 grudnia 2013 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację powoda, aprobując przeważającą część ustaleń faktycznych Sądu pierwszej instancji oraz ich ocenę prawną. Stwierdził, że w chwili wydania zaskarżonego wyroku spółka „S.” od dnia 27 lutego 2013 r. znajdowała się w upadłości likwidacyjnej oraz że zachodzi konieczność uzupełnienia postępowania dowodowego. Ustalił, że problemy finansowe spółki rozpoczęły się w 2011 r., ujemny wynik finansowy utrzymywał się także w okresie od stycznia do kwietnia 2012 r., a w dniu 24 maja 2012 r. spółka złożyła wniosek o ogłoszenie upadłości. Tytuł wykonawczy, na podstawie którego powód domagał się wszczęcia egzekucji, wpłynął do komornika w dniu 24 lipca 2012 r., a więc w toku postępowania upadłościowego. Z kolei w dniu 4 września 2012 r. do komornika wpłynęło postanowienie Sądu Rejonowego z dnia 22 sierpnia 2012 r. o zabezpieczeniu majątku, a w dniu 5 września 2012 r. wniosek powoda o umorzenie postępowania egzekucyjnego, w którym zrezygnował z wysłuchania dłużnika i wraził zgodę na umorzenie postępowania ze względu na jego bezskuteczność. W dniu 10 września 2012 r. komornik umorzył postępowanie, wskazując jako podstawę art. 824 § 1 pkt 3 k.p.c.

Sąd Apelacyjny zaaprobował stanowisko Sądu pierwszej instancji, że umorzenie postępowania egzekucyjnego nie oznacza, iż wierzytelność powoda nie zostanie zaspokojona w toku postępowania upadłościowego. Dopiero z chwilą zakończenia tego postępowania, które zmierza do równomiernego zaspokojenia wierzycieli, będzie możliwe stwierdzenie, czy i w jakim zakresie egzekucja wobec spółki jest bezskuteczna. Jeżeli potencjał majątkowy spółki obniżył się na skutek zbyt późnego zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości, członkowie zarządu odpowiadają tylko w granicach obniżenia tego potencjału. Skoro jednak nie wiadomo czy wierzyciel nie uzyska choćby częściowego zaspokojenia wierzytelności w toczącym się postępowaniu upadłościowym, badanie kwestii

obniżenia potencjału majątkowego spółki miałyby jedynie charakter teoretyczny. Trzeba zatem podzielić pogląd Sądu pierwszej instancji, że powód nie wykazał przesłanki bezskuteczności egzekucji, gdyż zgłosił swoją wierzytelność do masy upadłości i została ona uwzględniona na liście wierzytelności, a postępowanie upadłościowe nie zostało zakończone.

W skardze kasacyjnej od wyroku Sądu Apelacyjnego powód, powołując się na obie podstawy określone w art. 398³ § 1 k.p.c., wniósł o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania ewentualnie orzeczenie co do istoty sprawy przez uwzględnienie powództwa. Zarzucił Sądowi Apelacyjnemu naruszenie art. 299 § 1 k.s.h. przez przyjęcie, że wszczęcie i prowadzenie wobec spółki postępowania upadłościowego stanowi przeszkodę do kierowania roszczeń przeciwko członkom jej zarządu, i art. 6 k.c. przez przyjęcie, że na powodzie spoczywał ciężar wykazania, iż podjął wszelkie możliwe czynności w celu przeprowadzenia egzekucji, podczas gdy to pozwany powinien wykazać, że egzekucja nie została skierowana do wszystkich składników majątku spółki, w związku czym możliwe jest zaspokojenie wierzyciela z tego majątku. Poza tym podniósł zarzut obrazy art. 382 w związku z art. 316 § 1 i art. 391 § 1 k.p.c. przez uwzględnienie jedynie składników majątku upadłej spółki, a nieuwzględnienie wysokości wszystkich jej zobowiązań.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sąd Apelacyjny wyszedł z założenia, że dopóki toczy się postępowanie upadłościowe obejmujące likwidację majątku spółki, nie ma podstaw do stwierdzenia bezskuteczności egzekucji, o której mowa w art. 299 § 1 k.s.h., a tym samym do przyjęcia przewidzianej w tym przepisie odpowiedzialności członków zarządu za zobowiązania spółki.

Przystępując do rozważenia zarzutów skarżącego kwestionujących to stanowisko, trzeba przypomnieć określone w art. 299 § 1 k.s.h. przesłanki odpowiedzialności.

Odpowiedzialność, o której mowa – jak przyjmuje się w orzecznictwie – ma charakter subsydiarny, powstaje bowiem dopiero wtedy, gdy egzekucja przeciwko spółce okaże się bezskuteczna, a ściśle – gdy jest już oczywiste, że będzie ona bezskuteczna. Przesłanką tej odpowiedzialności jest bezskuteczność egzekucji

przeciwko spółce, czyli istnienie takiego stanu majątkowego spółki, w którym wiadomo, że egzekucja z jej majątku nie doprowadzi do zaspokojenia wierzyciela. Bezskuteczność egzekucji musi odnosić się do całego majątku spółki, a nie tylko do jego części. Nie w każdej sytuacji jednak konieczne jest wszczęcie tej egzekucji. Jeżeli z okoliczności sprawy z sposób niebudzący wątpliwości wynika, że spółka nie ma żadnego majątku, z którego wierzyciel mógłby uzyskać zaspokojenie, prowadzenie egzekucji przeciwko spółce nie jest potrzebne. Ustalenie przesłanki bezskuteczności egzekucji może nastąpić według ogólnych zasad obowiązujących w procesie, a więc za pomocą wszelkich środków dowodowych. Przesłankę tę powinien wykazać wierzyciel (art. 6 k.c.).

Wierzyciel, który nie wyegzekwował swojej należności od spółki, nie musi natomiast dowodzić wysokości doznanej szkody, wystarczy że przedłoży tytuł egzekucyjny stwierdzający zobowiązanie spółki istniejące w czasie pełnienia przez pozwanego funkcji członka zarządu i wykaże, że egzekucja wobec spółki okazuje się bezskuteczna. Jeżeli członek zarządu nie udowodni, że szkoda wierzyciela była niższa od niewyegzekwowanego od spółki zobowiązania, poniesie odpowiedzialność do wysokości tego zobowiązania, z art. 299 § 1 k.s.h. wynika bowiem na rzecz wierzyciela domniemanie szkody w wysokości niewyegzekwowanego od spółki zobowiązania. Domniemany jest także związek przyczynowy między szkodą wierzyciela a niezłożeniem przez członka zarządu we właściwym czasie wniosku o ogłoszenie upadłości oraz jego zawinienie w tym względzie. Członek zarządu może uwolnić się od odpowiedzialności, jeżeli wzruszy to domniemanie przez wykazanie jednej z przesłanek wymienionych w art. 299 § 2 k.s.h., co oznacza że ciąży na nim w tym zakresie ciężar dowodu (art. 6 k.c.). Stwierdzenie braku szkody po stronie wierzyciela zakłada wykazanie, że mimo wdrożenia we właściwym czasie postępowania upadłościowego, wierzyciel nie uzyskałby w tym postępowaniu zaspokojenia swojej należności ze względu na brak wystarczającego majątku spółki. Pojęcie szkody występuje tu w znaczeniu odbiegającym od klasycznej cywilistycznej definicji szkody rozumianej jako uszczerbek w prawnie chronionych dobrach, którego miarą jest różnica stanu tych dóbr z czasu poprzedzającego i następującego po zdarzeniu wywołującym szkodę. Pojęcie to należy odnosić do obniżenia potencjału majątkowego spółki, dlatego

członek zarządu powinien, odwołując się do stanu majątkowego spółki istniejącego w czasie właściwym dla zgłoszenia upadłości i biorąc pod uwagę określoną w art. 342 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (jedn. tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 233) kolejność zaspokajania się z masy upadłości, wykazać niemożność uzyskania przez wierzyciela zaspokojenia swojego zobowiązania (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 6 czerwca 1997 r., III CKN 65/97, OSNC 1997, nr 11, poz. 181, z dnia 14 lutego 2003 r., IV CKN 1779/00, OSNC 2004, nr 5, poz. 76, z dnia 26 czerwca 2003 r., V CKN 416/01, OSNC 2004, nr 7-8, poz. 129, z dnia 7 lipca 2005 r., IV CK 58/05, nie publ., z dnia 22 września 2005 r., IV CK 75/05, nie publ., z dnia 5 października 2005 r., II CK 97/05, nie publ., z dnia 2 października 2007 r., II CSK 301/07, nie publ., z dnia 7 lutego 2007 r., III CSK 227/06, OSNC-ZD 2008, nr A, poz. 19, z dnia 9 kwietnia 2008 r., V CSK 527/07, nie publ., z dnia 10 kwietnia 2008 r., IV CSK 15/08, nie publ., z dnia 9 maja 2008 r., III CSK 364/07, nie publ., z dnia 30 maja 2008 r., III CSK 12/08, nie publ., z dnia 26 sierpnia 2009 r., I CSK 34/09, OSNC-ZD 2010, nr B, poz. 57, z dnia 10 lutego 2011 r., IV CSK 335/10, nie publ., z dnia 8 kwietnia 2011 r., II CSK 451/10, nie publ. i z dnia 12 kwietnia 2012 r., II CSK 390/11, nie publ.).

Uwzględniając utrwaloną w orzecznictwie Sądu Najwyższego wykładnię art. 299 § 1 k.s.h., trzeba zgodzić się z zarzutem skarżącego, że – wbrew odmiennemu stanowisku Sądu Apelacyjnego – fakt dochodzenia wierzytelności w postępowaniu upadłościowym, toczącym się wobec spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, nie stanowi przeszkody do wystąpienia z roszczeniem odszkodowawczym przeciwko członkowi zarządu tej spółki. Przesłanką odpowiedzialności przewidzianej w art. 299 § 1 k.s.h. – o czym była już mowa – jest bezskuteczność egzekucji przeciwko spółce, którą wierzyciel może wykazać za pomocą wszelkich środków dowodowych. Przesłankę tę można uznać za spełnioną również przed zakończeniem postępowania upadłościowego.

W wyroku z dnia 23 października 2008 r., V CSK 130/08, Sąd Najwyższy wyjaśnił, że brak podstaw, by możliwość stwierdzenia bezskuteczności egzekucji przeciwko spółce uzależniać od formalnego zakończenia postępowania egzekucyjnego w postaci wydania przez komornika postanowienia o umorzeniu postępowania, ponieważ dane o przebiegu toczącego się postępowania mogą

dostarczyć dostatecznych informacji świadczących o bezskuteczności egzekucji (nie publ.). Nie inaczej ma się rzecz, gdy chodzi o toczące się postępowanie upadłościowe. Nie można oczywiście przyjmować, że samo ogłoszenie upadłości spółki świadczy o bezskuteczności egzekucji, mogą jednak wskazywać na to wyniki czynności podejmowanych w toku postępowania upadłościowego. Wychodząc z odmiennego założenia, Sąd Apelacyjny poprzestał na stwierdzeniu, że powód zgłosił swoją wierzytelność do masy upadłości, że została ona uwzględniona na liście wierzytelności oraz że postępowanie upadłościowe nie zostało zakończone. Powołał się przy tym na stanowisko wyrażone przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 16 listopada 2011 r., V CSK 515/10 (nie publ.). Trzeba w związku z tym zauważyć, że wnioski wywiedzione z uzasadnienia wyroku Sądu Najwyższego mają charakter schematyczny. Z teoretycznego punktu widzenia Sąd Apelacyjny ma rację przyjmując, że wierzyciele uczestniczący w postępowaniu upadłościowym dopiero z chwilą zakończenia tego postępowania będą mogli kategorycznie stwierdzić, czy i w jakim zakresie uzyskali zaspokojenie z funduszków masy upadłości. Analiza przebiegu konkretnego postępowania upadłościowego, w szczególności liczby wierzycieli uprawnionych do zaspokojenia z masy upadłości, zawartości i struktury listy wierzytelności oraz kolejności zaspokajania wierzycieli, może jednak jeszcze przed formalnym zakończeniem postępowania wskazywać w sposób niebudzący wątpliwości na brak możliwości zaspokojenia z funduszków masy upadłości. Oddalenie apelacji skarżącego, bez poczynienia odnośnych ustaleń faktycznych, z powołaniem się jedynie na fakt niezakończenia postępowania upadłościowego spółki „S.” nie pozwala więc na odparcie podniesionego w skardze kasacyjnej zarzutu naruszenia art. 299 § 1 k.s.h.

Uzasadniony jest tym samym zarzut obrazy art. 382 k.p.c. przez pominięcie wynikających z listy wierzytelności zobowiązań upadłej spółki oraz kosztów postępowania upadłościowego.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 oraz art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c. uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

